

montes Armeniæ, licet in alio loco multum distante fabricata fuerit. Nam cum sex mensibus super aquas ambulaverit, et discurrerit, potuit facile contingere, ut homines in una regione arcam condescenderint, et postea in alia distantissima ab illa fuerint egressi. Et deinde non constat, an homines ejectedi de Paradiso prope illum ante diluvium habitaverint. Tum quia Scriptura dicit Adam fuisse ejectum, ut operaretur terram, de qua assumptus est. Unde est verisimile fuisse translatum in illum locum, in quo conditus fuerat, de quo supra diximus incertum esse quis fuerit, ac proinde incertum etiam erit, parumne, an multum a Paradiso distaverit. Quia cum Adam divina virtute fuerit in Paradisum translatus, etiamsi multum distaret, potuit subito transferri (nam eodem modo fortasse ejectedus est) et subito in distantissimum locum revocatus. Tum etiam, quia licet in principio homines a Paradiso ejectedi prope illum habitaverint, discursu temporis, et per plures annos potuerunt ad Mesopotamiam et vicinas terras pervenire, etiamsi a Paradiso longissime distarent.

34. *Quintum dubium in qua mundi plaga fuerit Paradisus.* — *Communis responsio.* — Et hinc breviter expediri potest quintum dubium quod hic tractari solet, versus quam mundi partem Paradisus fuerit collocatus. In quo imprimis communis sententia est, Paradisum fuisse creatum versus Orientem, ut videre licet in Basilio et Ambrosio, de Paradyso, et Hieronymo, de quæstionibus Hebraicis, super Gen., et Augustino, lib. 8, cap. 3, Eucherio, Ruperto, et aliis in Genes., Damasceno, lib. 2, de Fide, c. 11, et Isidoro, lib. 14, Etymol., cap. 3, et plures refert, et secutur Moses Barcepha, dicto libro, cap. 14, et idem habet Josephus, lib. primo Antiquit., cap. 2. Fundamentum hujus sententiae sumptum est ex Gen. 2, juxta Hebraicam lectionem, nam ubi vulgata habet, *Plantaverat autem Deus Paradyso voluntatis a principio.* — *Probabilius negat D. Thomas.* — *Resolutio auctoris.* — Solet enim queri, an situs Paradyso sit sub æquinoctiali. Quod dubium attigit divus Thomas, dicta quæst. 102, art. 2, ad 4, et quamvis fateatur rem esse dubiam, probabilius existimat, non esse sub æquinoctiali. Dicitur, quia existimavit regionem illam esse inhabitabilem propter nimium calorem, cum Aristoteles, lib. 2 Meteor, cap. 5, et in 2, 2, q. 164, art. 2, ad 5, dicit: nunc Paradyso esse inaccessibilem propter vehementiam aestus in locis intermediis. Unde significat Paradyso esse ultra æquinoctiale, viam autem ejus esse sub æquinoctiali, et

tione posita fundamentum prædictum fuit. Nihilominus tamen Patres Graeci secuti sunt versionem Septuaginta, qui verbum *principium*, ad locum retulerunt; et ideo dixerunt Paradyso ad Orientem creatum fuisse. Credibile autem est, utrumque voluisse Spiritum sanctum in illo verbo comprehenditur.

35. *Confirmatur.* — Et præterea haec sententia de Paradyso ad Orientem condito ex translatione Septuaginta magnam habet auctoritatem. Et præterea multum est traditione firmata, nam et antiqui Hebrei ita locum Genes. exposuerunt, et postea Patres Graeci et Latini in eamdem conspirarunt. Et aliqui eorum advertunt, inde ortam fuisse consuetudinem orandi ad Orientem, nimirum, quia versus eam partem Paradyso terrestris, per quem spiritualis significabatur, conditus fuit, ut attingit D. Thomas 2, 2, q. 84, art. 3, ad 3, et notavi, 2 tom., de Relig., lib. 3, cap. 7, num. 15. Et juxta ea, quæ diximus de illa particula, *a principio*, et *ad Orientem*, judicandum est cum proportione de particula illa *voluptatis*, cuius loco in Hebreo legitur in *Eden*, quam vocem Septuaginta sine interpretatione retinuerunt, quos multi etiam Patres secuti sunt, quia nomen *Eden* in Hebreo ambiguum est, nam voluptatem, seu delicias significat, et regionem, seu partem aliquam terræ. Et ab interprete vulgato in priori significatione sumptum est, et ideo legit Paradyso voluntatis, et ita etiam legit Hieronymus in traditionibus Hebraicis, et addit Septuaginta ita interpretatos fuisse vocem *Eden*. Et in hoc sensu neque est difficultas in veritate sententiae, neque in significatione vocis in quadam ejus proprietate. Unde lectio, et interpretatio retinenda nobis est. An vero altera possit etiam accommodari, vel fuerit magis intenta, in dubio sequenti attin gam.

36. *Sextum dubium Paradyso fuerit sub æquinoctiali.* — *Probabilius negat D. Thomas.* — *Resolutio auctoris.* — Solet enim queri, an situs Paradyso sit sub æquinoctiali. Quod dubium attigit divus Thomas, dicta quæst. 102, art. 2, ad 4, et quamvis fateatur rem esse dubiam, probabilius existimat, non esse sub æquinoctiali. Dicitur, quia existimavit regionem illam esse inhabitabilem propter nimium calorem, cum Aristoteles, lib. 2 Meteor, cap. 5, et in 2, 2, q. 164, art. 2, ad 5, dicit: nunc Paradyso esse inaccessibilem propter vehementiam aestus in locis intermediis. Unde significat Paradyso esse ultra æquinoctiale, viam autem ejus esse sub æquinoctiali, et

adeo intemperatam propter excessum caloris, ut ob eam causam occultissimus et inaccessibilis Paradyso sit. Et hoc sequitur Scotus, in 2, dist. 47, quæst. 2. At vero Bonaventura, in 2, d. 47, dub. 3, litterali affirmat, Paradyso esse in Oriente, juxta æquinoctiale, et quodammodo vergere ad meridiem. Et ad fundamentum in contraria tacite respondet, dicens, *propter puritatem aeris ibi esse contemporaniam caloris, et quia securus æquinoctia est ibi magna temperies temporis.* Et hanc sententiam sequitur Durandus ibi, quæst. 3, num. 8, qui etiam ad rationem D. Thomæ respondet, esse illum locum temperatum non ex natura climatis absolute, sed ex loci altitudine, et ex aeris subtilitate. Addere etiam possumus, illum locum esse posse temperatum in illo situ ex aquarum copia, et ex frequenter ventorum aerem repurgantium. Nam experientia comprobatur, regiones sub torrida zona, quæ ab antiquis inhabitabiles reputatae sunt, propter similes causas temperatas esse, et commodissime habitari. Quæ responsio sufficienter evertit fundamentum contrariae sententiae, non tamen positive posteriore ostendit. Unde res videatur incerta, et ideo non immerito conclusit divisus Thomas: *Quidquid de hoc sit, credendum est, Paradyso in temperatissimo loco esse constitutum, vel sub æquinoctiali, vel alibi,* de quo vide Ludovicum Vives in scholiis ad Augustinum, lib. 13, de Civit., cap. 21.

37. *Ultimum dubium duret ne adhuc Paradyso.* — *Pars negans ab aliquibus probatur.* — Tandem de initio, et fine Paradyso dubitari hoc loco solet. Sed de initio jam sufficienter diximus, quod ex Patribus, et conjectura colligi potest factum esse tertio die, quia Scriptura non exprimit aliud particulare initium, et nullum aliud commodius cogitari potest. De fine vero quæstio est hoc tempore controversa, an Paradyso jam destructus sit, vel duret, et consequenter duraturus sit, usque ad mundi finem. Quam quæstionem in aliis operibus his attigi, 2 tom., 3 partis disp. 55, sect. 4, et in defensione fidei, lib. 6, cap. 13, in fine, et ideo brevissime pauca hic addam. Tenent ergo graves autores, Paradyso non existere: et ducentur præsertim, quia per aquas diluvii destructum fuisse credunt. Quia non potuit tunc non inundari, cum aquæ supra omnes montes quindecim cubitos ascenderint: ergo per inundationem tam grandem, tamque diuturnam naturaliter destrui debuit et non est, cur supernaturaliter conservatum, vel restitutum esse dicamus, cum illius usus necessarius jam non

set statim illum destruere, vel saltem lignum vitæ eradicare in poenam primi peccati, quam specialem custodiam adhibere: ergo quantum Scriptura indicat credibilius est adhuc durare Paradisum.

39. Ad primum argumentum in num. 37. — Ad argumentum autem sumptum ex inundatione diluvii respondi in dicto tom. 2, fortasse, aquas diluvii non ascensisse ad altitudinem loci Paradisi, quia Scriptura loquens de diluvio, solum loquitur de terra habitabili ab hominibus mortalibus, vel fortasse de sola illa, quae tunc habitabatur. Deinde etiamsi aquæ supra locum Paradisi ascendissent, poterat Deus speciali providentia conservare Paradisum, sicut conservavit Enoch. Ac denique etiamsi aquæ diluvii inundassent locum illum, non potuissent tam brevi tempore arbores et omnia, quæ in illo erant, prorsus destruere; nam etiam in aliis terræ partibus, non omnes arbores destruxerunt, alioqui non potuisset columba tam cito invenire ramum olive virentibus foliis, quæ in ore suo ad Noe portaret. Igitur ad summum potuissent aquæ locum Paradisi aliquantulum damnificare, potuit tamen divina virtute facile reparari. Nam certe etiam ante diluvium non potuisset in sua pulchritudine et integritate absque hominum habitatione, custodia, et opera conservari sine peculiari Dei providentia: ergo eadem potuit facile reparari. Neque id frustra factum fuisse, tum ut esset perpetuum memoriale benignitatis Dei erga homines, et rei, quam homines peccando amiserunt. Tum etiam propter habitationem Enoch et Eliae, ut dixit D. Thomas, dicta q. 102, art. 2, ad 2.

40. Ad priorem partem secundi argumenti in eodem num. 37. — Ad priorem partem alterius argumenti sumptum ab experientia, negativa videlicet, quia talis Paradisus a nemine inventus est: respondetur, idem argumentum fieri potuisse ante diluvium, praecesserunt enim mille quingenti anni, in quibus nullus hominum Paradisum invenit, quamvis non esset destrutus: idem ergo potuit contingere post diluvium. Nec id mirum, quia sicut Paradisus est factus *occulto opere Dei*, ut dixit Augustinus, lib. 8, Gen. ad lit., cap. 1, ita peculiari cura et providentia ejusdem Dei est occultatus, ut Gen. 3, significatur. Unde idem Augustinus, eodem libro, cap. 7, dixit, locum Paradi a cognitione hominum esse remotissimum, et causam explicat D. Thomas, dicta q. 102, art. 1, ad 3. *Quia locus ille seclusus est a nostra habitatione aliquibus impedimentis, vel montium, vel marium, vel alicujus aestuosa regionis, quæ pertransiri*

non potest. Et hoc tertium membrum simpliciter approbat in 2, 2, quæst. 164, art. 2, ad 5, dicens, ille locus præcipue videtur esse inaccessibilis propter vehementiam aestus in locis intermediis. Imo hoc significatum putat per gladium flammeum Gen. 3, et quia ille calor causatur ex motu circularis Solis, qui per Angelum fit, ideo putat, et gladium illum appellari *versatilem*, et custodiam Cherubino tribui. Chrysostomus autem, homil. 18, in Gen., dicit, gladium appellari versatilem, eo quod *gladius ille obturet, et permulet omnes vias, quæ illuc ferunt.* Et fortasse ad hanc custodiam peculiarer Angelum destinavit Deus, ut si corporalia impedimenta communis cursu causarum naturalium occurrentia non sufficerent, peculiari cura homines ab illo itinere deterreret. Unde Augustinus, lib. 11, Gen. ad lit., cap. 40: *Hoc, inquit, per cœlestes potestates in Paradiso visibili factum esse credendum est, ut per angelicum ministerium esset illi ignea quædam custodia.*

41. Ad posteriorem partem. — *Ad tertium argumentum.* — Ad aliam vero partem de positivis conjecturis, seu experientiis responderetur, supponere falsum fundamentum, scilicet, notam esse regionem, seu partem mundi in qua fuit a principio situs Paradisus. Nam si regio illa in particulari ignota est, quomodo potest tota illa lustrari, ut per experientiam positive constet, ibi non esse Paradisum. Negatur ergo assumptum, et consequenter etiam negatur, fuisse Paradisum situm in Mesopotamia, Arabia, vel in aliqua alia provincia ex his, quæ nunc habitantur ab hominibus. Ad peculiarem autem ponderationem illorum verborum, quibus dicitur, *Paradisus creatus in Eden*, satisfacere posset responsio quod in vulgaritate nomen *Eden*, non sumitur ut proprium alicujus regionis, vel provinciæ, sed ut delicias, aut voluptatem significet. Nam revera hoc significat primaria vox ipsa Hebraica. Nihilominus tamen admittimus nomen *Eden*, posse etiam ibi significare regionem terræ ad Orientem, quæ ita nominata a Moyse fuerit, quia deliciis et voluptate abundabat. Hoc enim non obstat, quia illa regio sic nominata æque ignota nobis est, ac locus Paradi: neque enim verisimile est, hanc regionem esse illam, quam Ezechiel 27, etiam vocavit *Eden*, nam potuit esse alius locus delitosus, et inde ita vocatus, ut Hieronymus ibi advertit. Cumque illa Eden ibi nominetur, ut vulgaris, et privata quædam provincia, non est verisimile fuisse aliam *Eden*, in qua plantatus fuit Paradisus, ut bene notavit Cajetanus et sequitur Ystella in Genes. et

idem responderi potest ad locum Isaiae, nam de eadem Eden videtur uterque propheta loqui, ut ex 4, Regum 19, colligi potest, ubi videri potest Abulensis, quæst. 10.

CAPUT VII.

UTRUM FORMATIS CORPORIBUS PRIMORUM HOMINUM
IN EODEM INSTANTI DEUS ANIMAS ILLORUM CREA-
VERIT, CORPORIBUSQUE CONJUNXERIT.

1. Quo ordine, et quid hujus operis proprium tractandum sit. — Hactenus disputatum est de creatione hominis quoad ea omnia, quæ ad corpus spectant, nunc consequenter de his, quæ ad animam pertinent dicendum est, et primo de creatione ejus, postea vero de perfectionibus ejus. Circa primum sciendum est, disputationem de substantia animæ humanæ, et de tempore, ac modo creationis ejus communem esse omni animæ humanæ, quia ad essentiam ejus, et proprietates consequentes essentiam ejus, pertinet, ideoque in tertium hujus operis tractatum remittendam esse, in præsenti vero supponendo generalia principia, quæ ad particularem productionem Adæ, et Evæ pertinuerint, explicanda sunt: et ideo solum versabitur disputatio circa illa verba Gen. 2: *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem.* Quæ quidem verba de solo Adamo scripta sunt, tamen quantum ad animam spectant, eamdem rationem habent in Evæ productione. Unde mutando verbum illud, *hominem de limo terræ*, explicari possunt ad Evans hoc modo: *Formavit igitur Deus mulierem de costa Adæ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, et facta est mulier in animam viventem.* Explicando igitur haec verba quæstiōnē proposita satisfaciemus.

2. Prima assertio contra antiquum errorem de substantia animæ. — Dico ergo primo spiraculum illud non fuisse ipsam Dei substantiam, vel aliquid ejus, sed fuisse rem creatam, et a substantia Dei distinctam. Hanc assertionem præmittimus ad excludendum antiquum errorum dicentium animam esse ipsam Dei substantiam, vel aliquid substantiae Dei. Et consequenter illud spiraculum fuisse de substantia Dei, quia fuit ipsa anima. Quem errorem Castro verbo *Anima*, haeres. 4, et Prateol. Gnosticos, et Manichæos tribuunt, et sumitur ex Theodoreto, lib. 5, Divin. decret., capite de Materia, et capite de Homine, ubi Cerdoni, et Marcionii hunc errorem tribuit, sicut Manichæis

Augustinus, lib. de Hæresib. in 46, et in Priscillianistis damnant illum Concilium Bracharense I, cap. 5, et Leo papa, epist. 91, alias 93, cap. 5, qui addit errorem hunc ex philosophorum quorundam, et Manichæorum opinione manasse. Unde Augustinus Eugubius, lib. 9, de perenn. Philosoph., hunc errorem nonnullis philosophis tribuit, qui interdum animam vocabant scientiam substantiæ Dei. Quæ verba fortasse metaphorica erant ad excellentiam animæ declarandam: potuerunt vero hæretici errare ex verbo illo, *inspiravit in faciem ejus*, ut notat D. Thomas 2, contra Gentes, cap. 85. Nam qui in faciem alterius inspirat, idem numero, quod in ipso erat, in alium emittit, et sic videtur Scriptura innuere, quod aliquid divinum a Deo in hominem ad ipsum vivificandum, immissum sit. Item hoc confirmare poterant ex similitudine animæ ad Deum in intelligendo, et in immaterialitate, et immortalitate.

3. Probatur assertio impugnando errorem. — Hic autem error non solum fidei, sed etiam rationi naturali evidenter repugnat, quia est evidens, non posse animam esse de substantia Dei: ut optime demonstrat Augustinus, lib. 4, de Anim. et ejus orig., cap. 3, et in libro ad Orosium contra Priscillianistas, a principio, et aliis locis infra citandis, et D. Thomas, 4 p., quæst. 90, art. 1 et 2, contra Gentes, cap. 85, et breviter (quia res est clara) in hunc modum ostenditur, quia duobus modis cogitari potuit, animam esse de substantia Dei, primo quod sit ipsa essentia Dei in se et sua substantia permanens, et formaliter hominem vivificans. Secundo quod anima sit facta de substantia Dei. Uterque autem sensus manifestissime erroneus est. De priori probatur, primo, quia Scriptura aliis locis dicit, animam esse factam, Zachar. 12: *Dominus extendens cælum, et fundans terram, et fingens spiritum hominis in eo*, spiritus autem hominis nihil aliud est, quam anima hominis, juxta illud Pauli 1, ad Corinth. 2: *Nemo scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* Et Isaia 42: *Dominus, qui fundavit terram, dat statum populo super eam, et spiritum calcantibus eam: et illud Ecclesiast. 12: Memento creatoris tui in diebus juventutis tuae, antequam veniat tempus afflictionis.* Et infra: *Et revertatur pulvis in terram suam, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Secundo probatur ratione, tum quia repugnat perfectioni divinae substantialiter informare corpus, ut in tractatu de Deo, lib. 4, ostensum est: tum etiam, quia si Deus